

Blok príspevkov sekcie B otvoril Jiří Podhajský, ktorý sa vo svojom príspevku *Rok 1900 – Husserlova kritika psychologizmu (a zrod fenomenologie)* zaoberal Husserlovou kritikou psychologizmu, ku ktorej prispeli Husserlovo chápanie čistej logiky a jeho vzťah k Fregemu. Husserlova snaha tak znamenala zrod fenomenológie. Veronika Nováková prezentovala v príspevku *Problém kauzality vo fyzike aj mimo nej z pohľadu Maxa Plancka* možné riešenie tohto problému. Eva Prokešová sa vo svojom vystúpení *K pojmu silného hodnotenia u Charlesa Taylora* zamerala na pojem silného hodnotenia v etickej koncepcii Charlesa Taylora. Marek Havlík vo svojom príspevku *Mozková epistemologie. Rozšíření naturalizované epistemologie* skúmal Edelmanovo rozšírenie Quinovej naturalizovanej epistemológie o neurovedecké poznatky (napríklad neurálny darvinizmus, funkcia re-entry dynamického jadra a primárneho vedomia). Jana Koišová v príspevku *Morálna filozofia a medicína* poukázala na aplikovateľnosť koncepcií morálnej filozofie v oblasti medicíny a biomedicínskeho výskumu. Zamerala sa na princíp autonómie pacienta s dôrazom na kantovské chápanie slobody a na problém morálneho charakteru so zameraním na MacIntyrovu etiku cností.

Mnohé z načrtnutých problémov boli nesporne veľmi podnetné a diskusia o nich neútlčila ani po skončení oficiálnej časti konferencie. Konferencia mala po prvý raz medzinárodný charakter, preto otvára možnosť diskusie pre doktorandov v celom stredo európskom priestore.

Jana Koišová, Eva Prokešová

INTERDISCIPLINÁRNA KONFERENCIA O VEDE OBDOBIA ROMANTIZMU

Kultúrne, literárne, filozofické a umelecké premeny konca 18. a začiatku 19. storočia tvoria takmer bezbrehú tému a v ostatných desaťročiach podliehajú aj novým interpretáciám. Tieto nové pohľady sa objavujú v dejinách literatúry, ale aj v historiografii filozofie, kde sa týkajú najmä vysvetlenia vzniku nemeckého klasického idealizmu. Preto sa aj konferencia s názvom *Vedci na scénach poznávania*, ktorá sa uskutočnila 29. apríla 2011 v Sarvaši, zamerala na jeden aspekt romantizmu, a to na sebachápanie vied obdobia romantizmu a na stereotypný obraz vedca v 18. a 19. storočí. Tento akcent vychádza zo známej teórie Nicholasa Jardina o scénach poznávania (scenes of inquiry). Jardine na rozdiel od starších ponímaní dejín inštitúcií, ktoré tvorili organickú súčasť pozitivistckej aj duchovno-historickej historiografie, vyzdvihuje okrem vplyvu univerzít aj determinanty vyplývajúce zo vzorov praktických tradícií a spoločenstiev nevedeckého charakteru. Podľa tohto modelu sa scény poznávania utvárajú na základe lokálne reálnych problémov, ktorých platnosť v mnohom závisí od iných a z iných kultúrnych oblastí pochádzajúcich problémov.

Túto konferenciu predchádzali tri podujatia podobného charakteru v rokoch 2008,

2009 a 2010, ktoré boli zamerané na postavenie literatúry, umení a vied v romantizme, na úlohu göttingenskej univerzity pri vzniku odborných vied a na stredovek. Z týchto troch konferencií boli publikované dva zborníky s názvami *A romantika terei (Scény romantizmu)*, Budapešť 2009 a *Göttingen dimenziói (Dimenzie Göttingenu)*, Budapešť 2010. Zostavovateľom a redaktorom týchto zväzkov je Dezső Gurka, ktorý bol aj hlavným organizátorom všetkých uvedených stretnutí. Možno teda konštatovať, že v priebehu štyroch multidisciplinárnych konferencií, ktorých sa zúčastnili filozofi, historici umenia, literárni vedci, jazykovedci a aj prírodovedci, sa začal rysovať akýsi holistický obraz pomedzia 18. a 19. storočia. Treba zároveň povedať aj to, že mnohé témy sa sprostredkovane alebo bezprostredne dotýkali aj dejín filozofického myslenia na Slovensku, lebo mnohí uhorskí myslitelia začiatku 19. storočia, ktorí pôsobili väčšinou na evanjelických školách (ale napríklad aj na prešporskej Kráľovskej akadémii), študovali v Göttingene a priviezli odtiaľ nový model nazerania na vedu. Spomeňme aspoň mená Martina Schwartnera, presláveného štatistika z Kežmarku, Karla Georga Rummyho, botanika a literáta z Prešporka, Michaela Gregussa, filozofa z prešporského lýcea. Göttingenské pozadie má dokonca aj spor z obdobia prenikania Kantovho myslenia do domáceho evanjelického prostredia medzi J. Rozgonyim a anonymným kritikom Samuela Ambrózyho v časopise „Annales...“ z roku 1793.

Vráťme sa však k uvedenej konferencii, ktorej miesto konania má takisto slovenské konotácie. Veď sa uskutočnila v meste, kde pôsobil známy pedagóg, duchovný a botanik, Samuel Tešedík.

Konferencia začala plenárnymi prednáškami, ktoré sa dotýkali dejinnofilozofického pozadia pojmu vedy obdobia romantizmu, a poobede pokračovala v dvoch sekciách. Prvá sekcia mala názov *Vedci odobia romantizmu* a druhá *Postava vedca obdobia romantizmu v literatúre a umení*.

Konferenciu otvorila prednáška Very Békés s odkazom na Schellingovu vetu: „Každá veda pramení z nedostatku bezprostredných znalostí.“ Tematizovala v nej ideál vedenia v romantizme. *Vera Békés* je aj autorkou invenčnej publikácie o univerzite v Göttingene a o holistickom modeli vedy, pestovanom na tejto vedeckej ustanovizni na konci 18. storočia. Prednáška akcentovala myšlienku Imre Lakatosa o potrebe filozoficky reflektovaných dejín vedy s upozornením, že dejiny filozofie teraz stoja pred úlohou akceptovať filozofiu vedy, lebo bez jej výsledkov sa historiografia filozofie vyprázdni. Nasledujúce prednášky sa venovali jednotlivým aspektom súvislostí filozofie, vedy, literatúry a umenia, ktoré „naplňali“ obsah historiografie filozofie. Autor týchto riadkov predstavil prípadovú štúdiu o tom, kto sa mohol stať maďarským filozofom v 30-tych rokoch 19. storočia na pozadí dobových literárno-kritických sporov, teda o tom, ako boli z kánonu vyčlenení a vylúčení autori píšuci po nemecky. *János Weiss* sa dotkol Novalisovej matematickej filozofie, a tak sa dostal k jeho výrazu „metodickej geniality“. Podľa Novalisa prvou a najvýznamnejšou vlastnosťou génia je tvorba fikcií a potom prekročenie hraníc medzi fikciou a realitou. Matematika vytvára fiktívny svet tým, že prírodu nahrádza rozumom. *Zoltán Gyenge* analyzoval Schellingove stuttgartské súkromné prednášky o psychologick-

kých súvislostiach existencie jednotlivca a o vzťahoch rozumu a duše. Keďže pritom rozlíšil medzi „Blödsinn“ a „Wahnsinn“, dospel k základu vysvetlenia vzťahov medzi kreativitou a šialenstvom. *Sándor Ferencz* sa v súvislosti s Hegelovým chápaním dejín filozofie pokúsil o rehabilitáciu niektorých Hegelových predchodcov (ktorých Hegel podceňoval, o práce ktorých sa však opieral). Spomedzi nich vyzdvihol Th. Stanleyho, J. J. Bruckera, D. Tiedemanna, W. G. Tennemanna a F. Asta. *Béla Mester* tematizoval spoločenskú funkciu „učenca“ na pozadí sporov o Hegelovu filozofiu v maďarskej filozofii 19. storočia. Opieral sa pritom aj o doteraz neznámy a neinterpretovaný dokument o rozšírení anti-hegelovstva vo vtedajšom maďarskom myslení. Konfrontoval hegelovský model vedy s modelom antihegelovským a dospel k tvrdeniu, že tento spor sa stal prameňom stereotypov vedca paralelne s premenou štruktúr verejnosti. Napokon *Dezső Gurka* sa venoval naturfilozofickým aspektom rannej tvorby Oersteda. Okrem Oerstedovej recepcie Kanta sa dotkol aj Schellingovho vplyvu na tvorbu tohto dánskeho fyzika a sprostredkujúcej úlohy J. Winterla. Gurkova argumentácia smerovala k tomu, že niektoré nejednoznačné interpretácie vzťahu špekulatívnych momentov a teoretického programu by sa dali opísať pomocou spomenutého pojmu „scenes of inquiry“.

Jednou z najpodnetnejších prednášok prvej sekcie (ktorej predsedala Vera Békés) bolo vystúpenie *Jánosa Tanácsa* o probléme rovnobežiek v matematike na prelome 18. a 19. storočia. Tento problém podľa neho nebol relevantný v centrách matematického bádania, ale iba v tých matematických spoločenstvách, ktoré vychádzali z duchovnej klímy nemeckých protestantských univerzít. V súvislosti s dejinami recepcie Kanta v maďarskej filozofii sa dokonca ukazuje, že Bolyaiho slávne dielo *Problém rovnobežiek* ukazuje paralely medzi premenami geometrického myslenia a rozšírením Kantovej filozofie v Uhorsku. *Lilla Krász* hovorila o činnosti lekárov – absolventov nemeckých univerzít so zameraním na propagáciu lekárskeho zručnosti. Tí jednak pretvorili zdravotnícky trh, jednak prostredníctvom prekladov odborných textov vyznačili hranice spoločenskej exkluzivity vedomostí. Tieto propagačné materiály zároveň odborne tematizovali najinovatívnejšie oblasti dobového zdravotníctva. *László Csorba* predstavil ranné podoby evolucionizmu, ktoré sa najskôr objavovali vo filozofii dejín a v jazykovede, neskôr v geológii, a až potom v biológii a vo fyzike. *Mária Both* hovorila vo svojej prednáške o osvietenských cestovateľoch a o myšlienkových predpokladoch geografických objavov 18. storočia. Ako príklady vyzdvihla cestovateľské denníky Alexandra Humboldta a časopis známeho jezuitu, stúpenca Newtonovej fyziky, *Jánosa Molnára* domácej proveniencie. *Katalin Martinás* vo svojej prednáške predstavila činnosť nemeckého filozofa, ekonóma a teoretika štátovedy z prelomu 18. a 19. storočia Adama Müllera a vyslovila názor, že súčasné problémy liberálnych teórií evokujú potrebu zabudovania romantizmom objavených problémov do riešenia týchto dilem.

Na rozdiel od prvej sekcie, kde prevládali témy s prírodovedným zameraním, druhú sekciu charakterizovali prednášky o súvislostiach literatúry, vedy a umenia. *Gábor Zemplén* hovoril o Goetheho morfológii, o jeho chápaní evolúcie, farieb, vedcov a vedy, pričom svoju prednášku spestril príslušnými ukázkami z Goetheho publikácií. Kým v prvej časti konferencie J. Weiss dokazoval, že Novalisa nemožno zaradiť iba do dejín literatúry,

ale že jeho diela treba skúmať aj z hľadiska filozofickej tematizácie, *Tamás Valastyán* priniesol vo svojej prednáške s názvom *Kovové stromy a krištáľové trávy* (s podtitulom *Kríza, epistémé a poetika v používaní jazyka u Novalisa*) ďalší dôkaz o tom, že Novalisova predstavivosť integrovala do literatúry aj geologické vedy. Tým podoprel tézu, že vzájomná prepojenosť rozmanitých sfér ľudského vedenia v romantizme pochádza z predchádzajúcej paradigmy holistického vnímania sveta. *Judit Bartha* ukázala prítomnosť javu magnetizmu (mesmerizmu) v romantických rozprávkach, najmä v dielach E. Th. A. Hoffmanna, jednak z hľadiska alchymizmu a kabalizmu, jednak z aspektu inžinierskej mechaniky alebo čarodejníctva. Prezentovala Hoffmannovu estetickú teóriu, podľa ktorej sa prostredníctvom umeleckej mágie môžu ožiť praveké zázraky prírody. Prednáška *György Kurucz*a bola akoby poklonou Tešedíkovej tradícii, lebo hovoril o úlohe Jánoša Asbótha a Karla Geoga Romyho v poľnohospodárskej výchove v Uhorsku. Aj tu sa ukázal vplyv Göttingenu, lebo títo činitelia študovali na tamojšej univerzite a priniesli domov tamojší model vedy. Posledná prednáška *Zoltána Somhegyiho* bola venovaná osobe Carla Gustava Carusa. Tento maliar sa venoval aj lekárskej vede, geológii, psychológii, filozofii. Somhegyi ukázal, ako Carus zabudoval do svojej krajinomalby svoje vedomosti z oblasti zoológie, paleontológie a geografie. Carus neodmietal citovú stránku tvorby, chcel ju iba predstaviť v jednote s prírodovednými poznatkami. Chcel teda syntetizovať vedecký a estetický náhľad.

Materiály konferencie budú publikované v samostatnom zborníku, ktorý s predchádzajúcimi tromi knihami poskytne osobitý pohľad na problematiku romantizmu. Ten zostáva tak v historiografii filozofie, ako aj v dejinách vedy naďalej veľmi podnetným a rozporným, teda podnecujúcim obdobím európskej kultúrnej histórie.

Ondrej Mészáros